

Na obojím záleží. Na životě i smrti

Pokud spatříte obálku té knihy jen letmo, možná si řeknete: tak zase další kniha o kutilství nebo stavební svépomoci. Obrázek dlážděné cesty na deskách sice s tématem recenzované knihy symbolicky souvisí, ale o téhle drobné publikaci toho neřekne příliš. Byla by škoda tuhle knihu minout. Jde totiž o titul, který je v záplavě textů o smrti a umírání výjimečný.

Nezisková organizace *Cesta domů* se zabývá poskytováním zdravotních a sociálních služeb včetně paliativní a hospicové péče a zároveň provozuje malé nakladatelství. To vydalo letošního roku kolektivní monografii *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Jednotlivé příspěvky jsou dílem pěti respektovaných religionistických odborníků. Každý z nich se sice dívá na předložené téma z hlediska svého oboru, ale je si vědom i jeho univerzálního rozměru.

Lubomír Ondračka předkládá obsáhlou a čtivou studii o *Dobré smrti vysokokastovního hinduisty*. Druhým autorem je přední český islamolog a arabista Luboš Kropáček, který přispěl statí o *Umírání, smrti a eschatologických představách v islámu*. Doyen české teologie a teologické eseistiky Tomáš Halík se ve své krátké úvaze zabývá tématem „*Posledních věcí*“ v *křesťanské tradici*. Pozoruhodný je rovněž text Milana Lyčky *Smrt a umírání v judaismu* a závěrečná kapitola Marka Zemánka o *Smrti a umírání z pohledu buddhismu*. Reflektovaná náboženská východiska, týkající se života a jeho přelomení do smrti (a nového života), zasahují v hrubých odhadech více než polovinu obyvatel planety a představují tak duchovní zkušenost nesčetných generací věřících a hledajících. Snad jedinou oblastí, jež není v knize traktována (včetně starobylých náboženských systémů, které se včlenily do jiných nebo úplně vymizely), jsou hlavní proudy současného agnosticizmu, new age a ateismu a jejich vztah ke smrti a životu po životě. Je možné, že takovou knihu *Cesta domů* již chystá.

Autorský pohled na umírání a smrt začíná u popisu toho, co pro jednotlivá náboženství, lze-li ovšem v tomto ohledu nalézt nějakou obecnou výpověď, znamená *život*. Jedině smysl života v jeho laskavé i tragické dimenzi otevírá dveře k přesahu, který velké náboženské texty sice poodhalují, ale o němž nelze do okamžiku „O“ říci nic přesnějšího. Je pravděpodobné, že všechno bude tak, jak o tom čteme v posvátných spisech a jak to odezíráme z mystických zkušeností vyvolených. Je ovšem také možné, že se naplní stará teologická vize, že jednou bude všechno totaliter aliter čili úplně jinak, než jsme si doposud mysleli. Důraz na *kvalitní*, zdárné uskutečňování pozemského života je u všech pěti náboženství zásadní. Úspěšný nebo (zdánlivě) zpackaný život má vliv na jeho pokračování ve věčnosti (judaismus, křesťanství, islám), tak na šance dojít věčného klidu, rozplynutí, vyvanutí (hinduismus, buddhismus). Zatímco v prvních třech monoteismech je věčnost rozprostřená mezi dvě krajní (a zčásti hypotetické) polohy, tj. společenství s Bohem a věčné zavržení, v posledních dvou je na jednom pólu naděje po uzavření kruhu života, a na druhém další a další návraty do pozemského těla a potřeba se osvobodit od chtění a utrpení. Na to vše reagují

náboženské přípravy na smrt, zádušní obřady, pohřební zvyky (předepsaná forma kremace) a posmrtná péče o duši a odkaz zemřelého. Přítomná kniha se pokouší tuto vizuálně velmi atraktivní část náboženského života přiblížit i čtenáři, který se s tématem konce života setkává v jeho spirituální úrovni vůbec poprvé. Podařilo se jí to podle mého mínění dokonale.

Ve sborníku mě nejvíce zaujala studie Lubomíra Ondračky o smrti v hinduismu. Zabírá téměř padesát stran a tvoří skoro polovinu celé knížky. Pro člověka křesťanské orientace a samozřejmě i pro čtenáře se zkušenostmi obou totalit a jejich přístupu k duchovním otázkám, může jít o text skoro až fantastický, třebaže předmět jeho zájmu je rámován smrtí. Tato pestrost každodenní náboženské praxe je pro karmanové systémy typická a nám stále spíš cizí. Tabuizace utrpení, umírání a smrti, jak to známe z českého postkomunistického prostoru, je pro mnoho náboženských systémů včetně hinduismu nemyslitelná. Odcházení a smrt jsou, jak vidno z Ondračkova akribického příspěvku, hmatatelnou součástí hinduistické společnosti, která je navíc poznamenána kastovním systémem. Různé formy pohřebních rituálů se liší v závislosti na tom, co autor popisuje jako „dobrý či špatný život“ a „dobrá či špatná smrt“, i vzhledem k sociálnímu postavení (finanční zajištění rodiny), kastě (vysokokastovní vs. nízkokastovní hinduista) či tomu, zda se jedná o ženu, muže, dítě, svobodného, sezdaného, bráhmana nebo vdovu. Důležitou roli hraje i způsob samotného úmrtí (přirozená smrt stářím, dobrovolné vyhladovění, různé druhy sebevražd, smrt způsobená tzv. špatnými nemocemi) nebo více méně taxativně vyjmenované patologické deformace (fyzická postižení od narození). Téměř na všechno, jak připomíná Lubomír Ondračka, existuje na území velké Indie bohatá škála obřadů, které křísí naději na dobré přejití ze smrti do nového života. O něm však panují představy spíš nejednotné a někdy dokonce protichůdné. Svázání neměnným dogmatem tu téměř nenajdeme.

Pro čtenáře, kteří si nevědí rady s otázkami lidského umírání anebo o nich dosud nepřemýšleli, budou všechny předložené studie v tom nejlepší slova smyslu přitažlivé. Je na člověku, jak se vypořádá s okamžiky, které lze prožít jen jednou a napoprvé. Kromě religionistického pohledu na patero stěžejních světových kultur a jejich vztahu ke smrti vybízí kniha k vlastním úvahám. Cesta, po níž se může čtenář vydat, je lemována trojím zastavením: dobrý život, dobrá smrt a přesah do věčné, bezstarostné existence. Je na něm, jak se na svoje poslední chvíle i chvíle svých blízkých připraví. Kniha o smrti a umírání mu k tomu nabízí bohatou perspektivu a inspiraci.

Dr. Zdeněk A. Eminger

